

grada Fontainebleau in 24 ur pozneje so ga na otoku Malti zopet vjeli — toraj več ko 300 milj daleč od tam! To dá toraj 12 $\frac{1}{2}$ milje na uro, se ve, ako je sokol brez počitka vedno po zraku letel. Te živali nikdar po noči ne letajo. Mislimo si najdaljši dan, potem naraste hitrost, s katero je rezal zrak, najbrže do 15 milj! Ako ticam potovalkam damo le 10 milj na uro, kako naglo zamorejo pač najdaljša potovanja dokončati! Ugodni vetrovi jih potisnejo včasih za 6, 10 milj v eni uri, celo za trikrat tako daljo naprej.

Slovstvene stvari.

Najnovejša slovenščina.

II.

Grda spaka šče me je zadnjič prisilila, da sem kmalu sklenil svoje jezikoslovne opazke, ker mi je vzela veselje do vsakega daljnega pisanja. In kaj ne bi! Ko se vidi, kako se dan današnji pači in grdi naš mili jezik z nepotrebnimi in odurnimi novotarijami, ki se prodajajo za dragoceno starino, zgrabi človeka pravična jeza zoper tako počenjanje. Mi Slovenci smo res „gens novarum rerum cupida“; kar je novo skuhan, nam je tudi precej dobro; pa tudi, kar nam je danes novo, to nam je jutri že zastarelo. Dokaz tega so nam nekatere besede in oblike, ki so se v zadnjih letih k nam priklatile, pa se zdaj že spet po „šub“ pošiljajo nazaj, na pr. nej namesti ni, nejsem m. nisem itd. In tako je zdaj v našem slovstvu veden dir in daj, da sedanjo dōbo lahko imenujemo „slovstveno revolucijo“. Al nič se ne bojmo; ne udajmo se! Sicer kakor politične revolucije škodijo državam in jih pogublajo, tako tudi naša slovstvena revolucija škodi našemu slovstvu in ga podira; pa kakor za polit. prekucijami nastopi po navadi boljša, mirnejša dōba — in sicer spet po starem — tako upamo, da bode tudi na slovstvenem polji na zadnje vendar-le premagala pisava slovenska. Stari prekucuhi se v mirnih časih ali povrnejo v privatno življenje, ali pa se tudi oni vdajo sili časa.

Rekel sem, da mi je bila zadnjič spaka šče vzela vse veselje k daljnemu kritikovanju. Zato pa sem bil prav vesel, da sem se je bil odkrižal. Pa na svetu je že tako, da veselje le prehitro mine, in ko se človek spravi iz ene zadrege, čaka ga že druga nesreča. Tako se je tudi meni godilo. Komaj vzamem spet neko novo knjigo v roke, že spet naletim za ravno isto besedico še na drugo pošastno obliko ešče. Sprva nisem vedel, kaj je to, iz konteksta pa sem posnel, kaj pomenja.

Pa zdaj le dalje, ker drugače mi sl. vredništvo gotovo skrajša članek, da porabi prostor za druge važne stvari, posebno pa za volitvene zadeve!

5. *Vsaj — konči.* Pred vsako mladoslovensko besedo, o katerej hočem govoriti, stavim tudi slovensko, ker drugače bi jej častiti bralci večidel težko uganili pomen. To vem iz lastne skušnje, ker sem jih tudi jaz spoznal le iz zveze, v kateri stojé z drugimi besedami v govoru. Ta konči tedaj, katerega mrgoli vse polno v nekaterih spisih, pomenja vsaj. Odkod pa je? Vidi se mu precej, da mora biti izpeljano iz poštene slovenske besede konec; ali kako? in kako pride k temu pomenu? — tega nihče ne zna. Še gosp. O. C. o tem v „Vestniku“ nekaj tako menca, da na zadnje še sam sebi ne verjame, ter kliče: „O fortunatos, — bona si sua norint!“ Če pa še patroni mladoslovenske pisave svojih ljubčkov ne morejo zagovarjati, gotovo jih nam to ne priporočuje, in z dobro vestjo jim lahko rečemo: anathema! Omenjena oblika pa je kaj čudna, in meni vsaj ne pride zdaj na misel nobena druga beseda, da bi se jej lahko na stran postavila. Pa vse to nič ne dé;

„mladi“ vendar besedico vsaj zametavajo in rabijo skoro izključivo konči. To je res huda „dialektomanija“! Kajti konči se mi zdeva ravno tako, kakor imajo na pr. slovenski sosedje Lahov za ta pomen besedo manjkor. Tudi ta bi se dala izpeljevati iz slovenskega manjkati ali manj (in še čisto slovenski r na konci!), če ne bi bilo znano, da je vzeta iz laškega. Vsakemu svoje: končikavci naj le govore svoj konči; mi pa pišimo vsaj, kakor se sploh govori.

6. *Kakor — kakti, kakoti.* Spet provincijalizem! Res, da s tem si pridobi jezik eno obliko, pa je li to pravi dobiček? Jaz menim, da ne, temveč le en korak dalje k tisti dobi „ko govorili bomo“ itd. Končni r je lastnost edinega slovenskega jezika in stoji na mestu staroslovenskega že (kakože), zato bi ga mladoslovenski po svojem načelu prav za prav morali izpuščati iz svoje pisave; pa ne! Tu delajo izjemo in si k tej obliki še drugih oblik iščejo, ter pišejo: kakti, kakoti m. kakor. Katera oblika je bliža toliko zlorabljeni stari slovenščini in bolj razumljiva narodu, naj vsak sam sodi. — Sem menda spada tudi besedača morti, ki je pa, odkritosrčno povem, jaz ne razumem; — mogoče m. morda; ka-li? Srečni Slovenci, ki tako svoj jezik bogatimo!

7. *Jači, jakši — jačiši.* Naš jezik je gotovo pomanjkljiv v tem, da za superlativ nima samosvojne oblike, ter si mora pomagati s komparativom in z besedico naj. Pa veseli se, jezik slovenski, kajti tudi temu so kos mladoslovenski „pisci“. Jačiši! Ali ni to nov superlativ? Meni se zdi, da, ker jači je že komparativ. Tedaj treba pisati dosledno boljšiši, večiši itd., mesto najboljši, največi itd. Najdolžiši, najblažiši pa, kakor se bere pri taistih pisateljih, mora biti po mojih še viša stopinja, nekak archisuperlativ, s kakoršnim se gotovo ne more ponašati noben drug narod. Ali ni imel prav Prešeren, ko je pel: „Prekosili res bomo vse narode“? — Pa pustimo šalo na strani, in spoznajmo, da oblike jačiši, najdolžiši, najblažiši itd. so strašne napake proti slovnici. Na noben način se ne dadó pravilno napraviti. Poskušajmo nekoliko: jak, s pristavkom ši je jakši; z ji pa jači (m. jakji); z iši ali ejši pa bi bilo k večemu jakiši ali Jakejši, ker ni nobenega pravila, po katerem bi se k pred i ali e spreminjal v č (razen v nekaterih podnarečjih, na pr. junači, m. junaki; roče m. roke itd.). Ravno to veljá o obliki blažiši in o vseh drugih takih pokvekah. Zato slovnico, slovnico naj bi se nekateri rajši boljše učili, nego da vpeljujejo novo šaro in da se s svojo prenapeto pisarijo štulijo!

(Dalje prihodnjič.)

Volitvene zadeve.

Na Štajarskem.

Prečastiti gosp. France Kosar, kanonik v Mariboru, ne le iskren domoljub, temveč tudi izvedenec v političkih vednostih, in kar dandanes je redka stvar, poštenjak skozi in skozi, ki ne bo šel na Dunaj zato, da bi kako bolje službo za-se iskal, je, od osrednega volilnega zbora v Mariboru za kandidata stavljen, volilcem dotičnega volilnega okraja razposlal okrožnico, v kateri, ko je naštel 3 stranke, ki bodo na volišču delovale (nemška liberalna, slovenska liberalna in pa avstrijska pravna stranka), govori volilcem dalje tako le:

„Ako me Vaše zaupanje pokliče v državni zbor, Vam izpovedam odkritosrčno, da bodem stopil v vrsto zastopnikov pravne stranke; in z združenimi močmi se hočemo lotiti svetega posla: v vsakem obziru braniti pravico in pobijati krivico.

Braniti hočemo državno Avstrijsko pravo, to je, braniti hočemo Avstrijo vseh njenih očitnih in potuhnjenih sovražnikov, ki jo na skrivnem spodkopavajo, in raztrgati in izdati hočejo. Avstrija mora tudi zanaprej ostati edina, nerazdeljiva, močna in čestita pod žeslom vzvišene rodovino cesarjev iz hiše Habsburško-Lotrinske.

Braniti hočemo pravice posameznih dežel, tedaj tudi Štajarske, in ne dopustiti, da bi dežele, kakor nemški laži-liberalci hočejo, zgubile svojo samostalnost in se na milost in nemilost vdati morale jarmu državnega zbora.

Braniti hočemo vsem narodom, tedaj tudi Slovencem njih narodnost in vse narodne pravice: v cerkvi, v šoli, v uradnih, in z vso močjo na to delati, da se §. 19. osnovnih pravic, ki vsem narodom popolno narodno enakopravnost zagotavlja, tudi popolnoma v djanje vpelje in izvršuje. Več kakor toliko v sedanjih razmerah doseči ne moremo in tedaj tudi obetati ne smemo.

Braniti hočemo katoliški cerkvi vse pravice, tiste, katere jej je njeni božji začetnik na pot seboj dal, in katere jej njeni državni postavodajalec brez vpora zoper Boga vzeti ne more, pa tudi tiste, katere si je v Avstriji posebej po postavni poti pridobila. Braniti tedaj hočemo njeno popolno neodvisnost in samostalnost v postavodajalstvu in pravosodji v njenem lastnem področji; zlasti še vizreji duhovnikov, v podeljenji cerkvenih služeb, v oskrbovanji in vživanji cerkvenih ustanov in cerkvenega premoženja in cerkvenih závodov. — Enako pa tudi tirjamo, da se vsaki drugi, od države pripoznani verski družbi vse pravice, katere jej po njenem ustavu grejo, ali katere si je po postavni poti pridobila, ohranijo in varujejo.

Braniti hočemo katol. cerkvi in krščanskim starišem pravico do krščanske šole. Krščanski stariši hočejo tudi krščansko izrejene otroke. Zato mora šola nadaljevati, kar so stariši doma začeli, ne pa podirati, kar so stariši s trudom doma postavili. Z eno besedo: šole, katere krščanski stariši s svojim davkom vzdržujejo, morejo biti krščanske šole. Pri tem pa nikakor nismo, kakor se nam podtika, zoper učiteljski stan; mi mu ne zavidamo njegovega boljšega stanja, ampak mu ga iz srca privoščimo. Mi tirjamo le edino, da se šolska postava v tem smislu prenaredi, da zadobi šola zopet krščanski značaj, da učitelj in katehet složno delata za krščansko izrejo otrok. Do tega imajo tudi katoliški Slovenci neizgubljivo pravico. Zato bomo branili krščansko šolo in pobijali brezversko šolo.

V polajšanje kmetijskega stanú posebej se hočemo boriti za to, da se zemljiški davek dalje ne povišuje, in po strogi pravici razmeri; — da dobí kmetijski stan več, in sicer toliko zastopnikov v deželnih in v državnem zboru, kolikor mu jih gre po njegovem številu in po njegovih davkih; — da se srenje po sili ne družijo, in se jim dolžnosti odzamejo, katerih opravljati nikakor ne morejo; — da se nekoristni in nepotrebni okrajni zastopi odpravijo; — da se pa prav zato politiške in sodnijske gosposke prve najnižejše vrste bolj med kmete postavijo, da se jim nepotrebni in dragi daljni poti prihranijo: — da se sodnijski red na bolj proste podlage postavi, da ne bode ubogemu kmetu že za vsak najmanjši posel advokata ali notarja treba, in da se zamorejo sploh sodnijski posli bolj hitro vršiti; — da se posilno legaliziranje, ki toliko denarja stane, nemudoma odpravi; — in da se postave zoper potepuhe in sleparje, pred katerimi že več prestatni ni, poojstrijo.

V obče hočemo vse svoje moči v to napenjati, da se vse državino postavodajalstvo obnovi in izvršuje le

v soglasji z Božjimi zapovedmi in na podlagi krščanstva; kajti kakor za posamega človeka, tako tudi za države ni rešenja in zveličanja, kakor le v njem, ki nam je od Boga poslan za Zveličarja vesoljnega sveta.

Dobro vem, da Vas mnogi motijo rekoč: „Pravna stranka in zlasti duhovniki hočejo „stare čase nazaj s tlako in desetino.“ Pa kako bi zamogla kaj takega ravnopravna stranka? Njena zvezda je — **pravica**. Bi li pa bila to pravica, ako bi Vas hotel kdo v tlako in desetino zopet vpreči, katere ste se s poštenim plačilom rešili? Zastavim Vam svojo možato besedo, da je to sumničenje grda laž; in rad se za vselej podvržem Vašemu zasluženemu zaničevanju, ako bi kedaj jaz ali kdo drugi izmed pravne stranke za tako krivico le eno samo besedo spregovoril.

Moje in pravne stranke geslo je: vse za vero, dom, cesarja! Kdor na to geslo prisega, naj stopi pri volitvi na mojo stran.“ —

Ker vsak pošten Slovenec, ki želi Avstrijo na pravičnem temelji pomirjeno in ne krvavim prekucijam žrtovano, bode volil g. Kosarja za poslanca na Dunaj, zato je njegova zmaga gotova. Dr. Vošnjak bode ploh vlekel.

Tudi gosp. M. Herman, katerega je osredni volilni zbor v Mariboru za kandidata kmečkih srenj Ptujkega, Ormuškega, sv. Lenarškega, Rogačkega, Šmarskega, Ljutomerskega in Gornje-Radgonskega volilnega okraja stavil, je razposlal okrožnico volilcem, v kateri med drugim pravi: „O svojem poprejšnjem delovanju kot deželni poslanec ne bom obširno govoril, saj Vam je dovolj znano; le samo to omenim, da sem svoji prisegi, storjeni l. 1861. ob prvi volitvi: „vse za vero, domovino in cesarja“, do sedanje ure vselej zvest ostal. Branil sem stanovitno pri vsaki priliki Vaše narodne pravice. Jaz sem najpoprej pred svetom slovensko imé k časti spravil. Branil sem tudi sv. katoliško cerkev, katera ima zdaj toliko trpeti. Kjer ni vere, ni pravice, ni poštenja! Kjer ni vere, gre vse križem, tam se ljudstvo zdivja, tam ni varno ne premoženje ne življenje. Braneč tedaj verske zadeve delal sem le ljudstvu v prid. — Šole, katere krščanski stariši s svojim davkom vzdržujejo, morajo biti krščanske šole; zato sem zahteval, da zadobi šola zopet krščanski značaj, da učitelj in katehet složno delata za krščansko izrejo otrok. — Tirjal sem, naj se mir napravi med različnimi narodi avstrijskimi ter se deželam povrnejo njih pravice. V polajšanje kmečkega stanú sem tirjal, da se prevelike, umetno stvarjene občine, tako razdelijo, da se dačnim občinam njihova prejšnja samostalnost povrne; tirjal sem, da se občine prevelikih pisarij rešijo, da se preobširni politični in sodnijski okrajni zmanjšajo in gosposke bolj v sredo ljudstva preložijo. Zahteval sem na dalje, naj bo manj gosposk, naj se odpravijo okrajni zastopi, naj se notarske reči na kmetih izvršujejo od sodnij, naj se število odvetnikov pomanjša, naj se kmečkemu ljudstvu toliko zastopnikov v deželnem in državnem zboru odloči, kolikor mu jih po številu duš in po znesku davkov po vsej pravici gre; naj se zopet vpelje politično dovoljenje ženiti se. Za Vaše pravice pa nisem delal samo z besedo, temveč tudi s peresom. Podpiral sem gmotno različne narodne zavode kakor tudi osebe. Nekaterim, ki so jih velike nesreče zadele, sem podpore preskrbel iz deželnega zaklada, tudi slovenskim sinom sem pomagal do kruha in službe. Viša šola v Ptuj, kamor lahko pošiljate svoje otroke, je sad mojega truda. Pri vsem tem pa nisem za-se najmanjšega dobička ne iskal, ne dobil. Da se kljub temu stanje Slovencem ni zboljšalo, tega nisem jaz kriv; al moje delovanje ni zastonj; ono je seme, katero bo ob

svojem času gotovo sad rodilo. Jaz sem že izurjen v parlamentarnem življenju, meni so znane vse dotične razmere, znani Vaši prijatelji in neprijatelji in njih načela. Stari vojak je vselej boljši boritelj kakor novinec; ta bo le malokaj opravil. Ako tedaj pri sedanji volitvi blagovolite na me svoje zaupanje staviti, bodite prepričani, da bom tudi zanaprej kakor dozdej za vsestransko Vašo korist delal“.

V Istri.

Domorodni volilni odbor za Istro v okrožnici svoji od 1. dne t. m. razgláša sledeče toplo priporočilo: „Mili nam bratje v Istri! Dan 15. oktobra je za Vas velik i odlučiven. Ako se kdo na svetu, gotovo se vsi Vaši pravi prijatelji srdcem veselijo beli zori tega velikega dneva, ker terdno upajo, da boste ta dan svetu pokazali, da ste tudi Vi živi ter da marate za-se. A to boste onda pokazali, ako boste izbrali za svoja poslanca na Dunaj dva izvrstna moža Vaše krvi i Vašega jezika. V ta namen Vam zdolej podpisani odbor priporočuje, da v Koparskem; Porečkem i Vodnjanskem volilnem okraju izberete presvetlega gosp. **Jurija Dobrilo**, škofa Porečko-puljskega;

na volilnem okraju Pazinskem, Volovskem i Lošinjskem pa presvetlega gosp. **Dinka Vitezića**, svetovalca pri državnem odvetništvu v Zadru.

Živio Dobrila i Vitezić!

Zabavno berilo.

Kaj pomeni beseda „kandidat“?

Pogovor med kmetom in fajmošтром.

Kmet. Vsak čas beremo zdaj nove besede, pa ne vemo, kaj pomenijo. Tako zdaj, ko volitve zvonec nosijo po deželah, v eno mer pred nas stopa beseda kandidat. Drug za drugim jo klepetá; kaj pa prav za prav pomeni, menda nobeden nas ne vé.

Fajmošter. Prav imate, Martin, al tolažite se, da tudi marsikateri gospódi v mestih bolje ne gré kakor vam kmetom na deželi. Tudi oni, kakor ste vi rekli, klepetajo besedo kandidat drug za drugim, pa ne vedó, od kod ta beseda. Mislijo si že, kaj utegne pomeniti, al od kod ta beseda, to pa je celó malo znano.

Kmet. Saj si tudi jaz mislim menda pravo, če berem: „grof Hohenwart je naš kandidat“ ali „dr. Costa je naš kandidat“, zakaj mislim si: Hohenwart je oni mož, katerega hočejo za poslanca voliti, ali Costa je oni mož itd. Al vendar bi rad vedel, zakaj ravno beseda kandidat in samo ta beseda je tako navadna?

Fajmošter. Navada je železna srajca, pravi star pregovor. In tako je tudi tukaj. In ravno pri besedi „kandidat“ je srajca še le prav na pravem mestu. Poslušajte me tedaj.

Beseda kandidat je stara latinska beseda. Starodavni Rimljani, ki so namreč latinsko govorili in pri katerih je ljudstvo javne službe oddajalo, so prošnjika za vsako službo imenovali kandidata, in to zavoljo oblačila, v katero so se oblekli, ko so prišli službe prosit na mesto (forum), kjer so se službe dajale. Bel plajšč (toga) brez spodnje obleke (tunica) je bilo oblačilo prošnjikov, deloma zato, da so kazali pohlevnost svojo, deloma zato, da so kazali rane, ki so jih morebiti na životu dobili v kakem boji za domovino. Iskanje služeb je trajalo večidel dve leti; prvo leto je kandidat skušal spričati svojo sposobnost za službo z očitnimi govori, — v drugem letu je imé svoje pri

konzulatu ali pretorju zapisati dal v listnico prošnjikov. Zdaj še le se je začel pohod (ambitus); kandidat je šel okoli vseh mestjanov, ki so imeli pravico, javne služabnike (uradnike) voliti in se jim je v belem plajšči priporočal z dušo in telesom.

Kmet. Zdaj pa za službo vendar še zmirom ne vem, zakaj beseda kandidat?

Fajmošter. To sem vam hotel brž povedati, da vam le povem, kako so stari Rimljani službe oddajali. Bel plajšč je bilo vnanje znamenje prošnjika in ker se beli a o po latinsko **candidus** (izgovarjaj kandidus) pravi, je **belooblečeni** se **kandidat** imenoval pri Rimljanih, in od njih je ta beseda šla do vseh družih narodov. Ta beseda, veliko sto in sto let stara, je tedaj še dandanes povsod navadna, in zdaj pa tudi veste, kaj prav za prav pomeni.

Kmet. Rimljani so po takem imeli prav dobre navade. Ne vem, ali bi se pri nas marsikter kandidat upal v belo oblačilo obleči, ki je od zunaj in znotraj ves črn od samih laží, s katerimi se volilcem za poslanca ponuja. — Lepa hvala vam, gospod fajmošter! za to razjasnilo; vsaj meni je veliko lažje pri srcu, če vem, kaj beseda pomeni, ki jo imam zdaj vsaki dan na jeziku.

Naši dopisi.

Gornji grad na Štajarskem (*Poslano*). Več dunajskih časopisov je trosilo po svetu, da se presilno in nepostavno seka les v tukajšnjem škofijskem gojzdu. — To je bilo brati tudi v Ljubljanskem „Narodu“ in „Tagblattu“. — Gornjegraško oskrbníštvo si šteje v dolžnost, to krivo sumničenje odvaliti in reč pojasniti. — Grajščina Gornjegraška ima okoli 12000 orlov gojzda, iz katerih se mora pa še zmirom, ker servituti niso še odpravljeni, neprimerno veliko lesa za kurjavo in stavbe kmetom dajati. Navadno se dobi na leto iz gojzda 6000 gold., od katerih pride polovica na različne davke, gojzdarske varhe itd., da toraj le okoli 3000 gl. ostane za gosp. knezoškofa. Ako je živalec tolikega gojzda s tako pičlim zneskom zadovoljen, kako se more govoriti, da se presilno in nepostavno seka? — Leta 1863 je znani grozoviti vihar več tisučev gojzdnih dreves podrl; ta les se pa ni smel v gojzdu pustiti, ampak moral se je odpraviti, toraj prodati. Tisto leto je bil znesek res večí, a ne po nepostavnem in presilnem sekanju, ampak po elementarni nevihti. To je resnica, o kateri se slehern lahko prepriča, ako hoče pregledati računске bukve. Da bi se bila gosposka zavolj nepostavnega sekanja kedaj v to reč kaj vtikala, ni znano niti gospodu škofu niti oskrbníštvu. Hudobni dopisnik je nameraval s tem slepiti ljudstvo in urade. Dandanes je moda, da malopridni poštene može, posebno cerkvene z blatom ometujejo. Lakomnosti, sebičnosti in skopuha pač nikdo ne more dolžiti Ljubljanskega škofa. Kdor vé, da gosp. knezoškof je vže po svoji resignaciji ukazal, naj se dve umetni žagi v Gornjem in Starem gradu napravite; da so plačo gojzdnih varhov povikšali, — ta mora pač nevoljen biti, ako tako lažnjivo obrekovanje v časopisih bere. — To občinstvu naznaniti bila je dolžnost Gornjegraškega oskrbníštva; kdor pa se hoče tudi s svojimi očmi resnice prepričati, mu bo s številkami in dokazi rado postreglo oskrbníštvo, katero stanuje pod tisto streho, kakor c. k. sodnija. —

Oskrbništvo v Gornjem gradu 3. oktobra 1873.

J. Bičman s. r. oskrbnik.

Trst 6. oktobra. — Da se okoličanom Tržaške okolice pri volitvi zastopnika v državni zbor vrže velik polen pod noge, je vlada osnovala to tako, da četrti